

KKTC MERKEZ BANKASI

***BANKALARIN RİSK DÜZEYİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ HAKKINDA GENELGE***

***BANKACILIK DÜZENLEME VE GÖZETİM MÜDÜRLÜĞÜ
Aralık-2010***

İÇİNDEKİLER

Bankaların Risklilik Düzeyinin Değerlendirilmesi Ve Risk Matrisi	2
I.Bankaların Risklilik Düzeyinin Değerlendirilmesi	2
II.Risk Matrisinin Hazırlanması	3
1. Bankanın Faaliyet Alanlarının Önem ve Önceliğinin Belirlenmesi (I. Aşama)	3
A- Değerlendirme Esasları	3
B-Önem Dereceleri	4
2. İçsel Risk Düzeyinin Belirlenmesi (II. Aşama)	4
A- Değerlendirme Esasları	4
B- Risk Dereceleri	4
C- Risklerin Gelişim Yönü	5
3. Risk Yönetim Sistemlerinin Yeterliliğinin Değerlendirilmesi (Kontrol) (III.Aşama)	6
A- Değerlendirme Esasları	6
B- Risk Yönetimi Dereceleri	6
C- Risk Yönetim Sistemlerinin Gelişim Yönü	8
4. Bakiye Risk Düzeyinin Belirlenmesi (IV. Aşama)	8
A- Değerlendirme Esasları	8
B- Bakiye Risk Dereceleri	9
C- Bakiye Riskin Gelişim Yönü	10
5.Risk Matrisi ile İlgili Diğer Unsurların Değerlendirilmesi (V. Aşama)	10
A. Değerlendirme Esasları	10
1.Kurumsal İlkelerin Etkinliğinin Değerlendirilmesi	11
2.Yükümlülükleri Karşılatabilme Değerlendirmesi	11
3-Denetim Risk Profili Değerlendirmesi	11
III.Risk Değerlendirme Raporunun Hazırlanması	11
Tablolar:	
Tablo I: Bakiye Risk Derecesinin Belirlenmesi	9
Tablo II:Bankalardaki Faaliyet Kollarının Tasnifi Hakkında Örnek Tablo	13

Ek: Risk Yönetiminin Etkinliğinin Değerlendirilmesi Hakkında Anket Çalışması

BANKALARIN RİSKLİLİK DÜZEYİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ VE RİSK MATRİSİ

I. Bankaların Risklilik Düzeyinin Değerlendirilmesi:

Bankaların risklilik düzeyinin değerlendirilmesinde, Risk Değerlendirme Matrisi (Risk Matrisi) ve Risk Değerlendirme Raporları kullanılır.

“Risk Matrisi”, bankaların faaliyetlerinin, bu faaliyetlerle bütünleşik, toplulaştırılmış risk kategorilerinin, seviyesinin ve gelişim yönü ile bu faaliyet alanlarındaki risk yönetim sistemlerinin yeterliliğiyle bankanın taşıdığı riskler bakımından ve bankanın tamamı için Bakiye Risk¹ seviyesinin ve gelişim yönünün tespiti için kullanılan bir analiz yöntemidir. Risk Matrisi, bankanın her bir faaliyet bazında risk profilini, risk yönetim sistemlerinin etkinliğini ve bankanın bütünü için belirlenen risk kategorilerinde Bakiye Riskin seviyesini ve bankanın risk profilindeki değişimleri gösteren esnek ve dinamik bir analiz aracıdır.

“Risk Değerlendirme Raporu”, bir bankanın halihazırdaki mali durumunu, mevcut ve gelecekteki risk profilinin değerlendirilmesini, diğer bir ifadeyle, taşınan risklerin seviyesinin, gelişim yönünün, iç kontrol ve **risk yönetim sistemlerinin** mevcut durumunun, gelişim yönünün ve gelecekte olması beklenen durumunun analiz edilmesini, buna ilaveten, risk ortamındaki önemli değişme ve gelişmelerle, banka için önem arz eden hususları ve geçmiş iç denetim bulguları konusunda özet bilgileri içeren bir raporu ifade eder.

“Risk Yönetim Sistemleri” ibaresi bankadaki yönetim kurulu ve üst düzey yönetimin risk yönetimi konusundaki gözetimini, risk yönetimi konusunda belirlenen politikalar, bunlara bağlı uygulama usulleri ile risk limitlerinin belirlenmesi ve uygulanması mekanizmasını, risk yönetimi ve risk izleme faaliyetleri ile yönetim bilgi sistemlerini ve iç kontrol işlevini ifade eder. Bu amaçla hazırlanan ve bu genelgenin ekinde yer alan anket çalışması Risk Yönetim Sistemlerinin etkinliğinin (kontrol) analizinde kullanılacaktır.

Bu açıklamada yer alan “değerlendirme esasları ve derecelendirme kriterleri” Tebliğin 19. maddesi hükmüne göre bankalar tarafından yapılacak yazılı risk değerlendirmelerinde kullanılır.

Tebliğin 19. maddesine istinaden, bankanın “Risk Düzeyi” derecelendirmesinde kullanılacak matrisin (Tebliğ EK:II) içeriğinde dikkate alınacak tüm riskler belirlenmiştir. Bu genelgenin ekinde yer alan ve risklerin kontrol düzeyinin belirlenmesinde kullanılacak anket çalışması, her bir risk için alt detayları içerecek şekilde ve soru cevap şeklinde hazırlanmıştır. Anketteki sorulara verilecek cevaplarla yapılan değerlendirmeler sonucunda herbir risk için öncelikle risk yönetim sistemlerinin (kontrol) etkinliğinin değerlendirilmesi yönüne gidilecektir. İçsel risk derecelendirmesi ve içsel risklerin gelişim yönünün gösterilmesi bankanın her bir faaliyeti için ayrı ayrı hesaplanmalıdır. Bankaların faaliyet alanlarının belirlenmesinde kullanabilecekleri örnek, tablo II’de yer almaktadır. Bankalarımız gerek görmesi halinde ilave risk başlıkları belirleyebilir ve bunların ölçümü ile ilgili değerlendirmelerini risk değerlendirme raporuna ve matrise ilave edebilirler. Söz konusu matrise göre yapılacak bakiye risk değerlendirmeleri ve derecelendirmeleri bankanın faaliyetlerinin taşıdığı içsel riskler ve bu riskler için oluşturulmuş kontrol sistemleri dikkate alınarak gerçekleştirilecektir.

Risk Matrisi ve buna ilişkin risk değerlendirme raporu, iç sistemlerin sürdürülmesinden sorumlu Yönetim Kurulu Üyesi/Komite’nin başkanlığında kurulan ve Yönetim Kurulu tarafından onaylanan yeterli sayıda katılımcıdan oluşan bir ekip tarafından hazırlanır. Bu ekibin içinde iç denetim, risk yönetimi ve uyum birimleri yetkilileri, icracı birimlerin yetkilileri ile banka dışından uzmanlar bulunabilir. Tebliğin 10. maddesi gereğince hazırlanan risk değerlendirme raporu ve

¹ Bakiye risk: maruz bulunulan risklerin, risk yönetim sistemlerince birçok risk yönetim tekniği kullanılmak suretiyle azaltılmasının ardından kalan ve kontrol sistemlerinin etkin çalışması suretiyle azaltılan risk miktarı olarak ifade edilebilir.

bunun dayandığı risk değerlendirme matrisi Tebliğin 19. maddesinin 3. fıkrası hükmü gereğince Yönetim Kurulu'nun onayına sunulur.

Bankalarca Tebliğin 10. maddesinin 5. inci fıkrasına istinaden hazırlanan Risk Matrisleri ve Risk Değerlendirme Raporları, cevaplandırılmış anket formları matbu halde ve bilgisayar ortamında Merkez Bankasına gönderilir. Bankalarca gönderilen Risk Değerlendirme Matrisleri ile Risk Değerlendirme Raporlarının değerlendirilmesi neticesinde hata ve noksanlık tespit edilmesi halinde, söz konusu hata ve noksanlıkların giderilmesini teminen bankalardan anılan raporları tekrar hazırlayarak Merkez Bankasına göndermeleri istenebilir.

II. Risk Matrisinin Hazırlanması

Bankalarca Risk Matrisinin hazırlanması süreci başlıca şu aşamalardan meydana gelir:

I. Bankanın Faaliyet Alanlarının Önem ve Önceliğinin Belirlenmesi

II. İçsel Risk Düzeyinin Belirlenmesi

III. Risk Yönetim Sistemlerinin Yeterliliğinin Değerlendirilmesi (Kontrol)

IV. Bakiye Risk Düzeyinin Belirlenmesi

V. Risk Matrisi ile ilgili Diğer Unsurların Değerlendirilmesi

1. Bankanın Faaliyet Alanlarının Önem ve Önceliğinin Belirlenmesi (I. Aşama)

Faaliyetlerin banka için önem ve önceliğinin belirlenmesi, söz konusu faaliyetlerin, bankanın risk profili içerisindeki yerinin belirlenebilmesini ve bankanın bütünü için hesaplanacak, Bakiye Risk derecesine katkısının tespit edilebilmesini amaçlamaktadır.

Faaliyetlerin önem ve önceliğinin belirlenmesi aşamasında kullanılacak değerlendirme esasları ile önem dereceleri aşağıda yer almaktadır.

A. Değerlendirme Esasları

Faaliyetlerin hangilerinin banka için önemli ve temel faaliyetlerden olduğunun belirlenmesi ve bir faaliyetin önemi ve büyüklüğü konusunda doğru bir tespitin yapılabilmesi için dikkate alınması gerekli asgari kriterler şunlardır:

- Faaliyetten kaynaklanan aktiflerin, toplam aktif büyüklüğüyle ilişkisi ve faaliyetler ile elde edilen finansal kaynakların bilanço büyüklüğü ile ilişkisi
- Faaliyetten kaynaklanan risk ağırlıklı aktiflerin, toplam risk ağırlıklı aktiflerle ilişkisi
- Faaliyetten elde edilen gelirlerin, toplam gelirlerle ilişkisi
- Faaliyetten elde edilen vergiden önceki getirinin/kârın, toplam vergiden önceki getiri/kâr ile ilişkisi
- Faaliyet için tahsis edilen özkaynağın, toplam özkaynak ile ilişkisi
- Faaliyetten kaynaklanan RMD'nin toplam RMD içerisindeki payı

B-Önem Dereceleri

Bankalar kendi faaliyetlerinin özelliklerini ve önemini dikkate almak suretiyle ilave kriterler belirleyebilirler. Bankalar, faaliyetlerin önem derecelerinin benimsenmesi esnasında kullandıkları kriterlere **Risk Değerlendirme Raporunda** yer verirler. Asgari olarak yukarıda verilen 6 kriter bakımından yapılan değerlendirmelerde, %10 ve üzerinde tespit edilen etki durumunda o faaliyet önemli faaliyetler arasında yer almalıdır.

2. İçsel Risk Düzeyinin Belirlenmesi (II. Aşama)

A- Değerlendirme Esasları:

İçsel risk, bankaların faaliyetlerinin oluşturduğu ve risk matrisi çerçevesinde belirtilen risk başlıkları altında bütünleştirilmiş riskleri, bankaların faaliyetlerinde yer alan finansal ve finansal olmayan riskleri ifade eder. Faaliyetlerle bütünleşik risklerin derecelendirmeye tabi tutulabilmesi için her bir faaliyet bazında faaliyetlerin alt unsurlarıyla birlikte tanımlanmış olması ve alt unsurlarla bütünleşik olarak hesaplanması gerekmektedir. Bankaların faaliyetlerindeki içsel risk düzeyinin belirlenmesi aşamasında, değerlendirmeye esas fonksiyonel faaliyet alanındaki risk yönetimi ve kontrol ortamının durumu dikkate alınmaksızın, risk unsurlarında meydana gelen değişmelerin, bankanın sermayesini ve gelirlerini olumsuz yönde etkileme olasılığının belirlenmesine odaklanılır.

Bankanın temel faaliyet alanlarında yer alan risklerin büyüklüğünün (seviyesi) ve gelişim yönünün tespiti sürecinde risk yönetimi ve kontrol süreçlerinin bunlara etkisi dikkate alınmaz.

B- Risk Dereceleri

Faaliyetler ile bütünleşik risklerin düzeyinin tespiti amacıyla kullanılacak derecelendirme kriterleri, temsil ettikleri risk düzeylerine göre sınıflandırılarak aşağıda belirtilmiştir. Bütünleşik riskler, bankaların faaliyetlerinde yer alan finansal ve finansal olmayan riskleri ifade eder ve bu riskler temel olarak her faaliyet için risk matrisinde verilen asgari riskleri kapsamalıdır.

1)Yüksek Risk Düzeyi

Yüksek risk faaliyetlerin yoğun olduğu, risk pozisyonlarının, banka kaynaklarının durumuna göre büyük olduğu, çok sayıda işlemin bulunduğu ve/veya faaliyetlerin yapısının karmaşık olduğu durumları ifade eder.

Bu risk düzeyinde, risk unsurlarında meydana gelen değişmelerin bankanın sermayesini ve gelirlerini olumsuz yönde etkileme olasılığı yüksektir. Zarar ortaya çıkması durumunda söz konusu zararın, normal bir bankacılık faaliyeti sürecinde telafi edilebilecek düzeyin üzerindedir.

2) Makul Risk Düzeyi

Makul risk düzeyi, risk pozisyonlarının, banka kaynaklarının durumuna göre makul bir düzeyde olduğu, makul hacme sahip işlemlerin mevcut bulunduğunu ve/veya faaliyetlerin niteliğinin normal ve alışıldık bankacılık faaliyetlerinden olduğu, durumu ifade eder.

Bu risk düzeyinde, risk unsurlarında meydana gelen değişmelerin bankanın sermayesini ve gelirlerini olumsuz yönde etkileme olasılığı makul düzeydedir. Zarar ortaya çıkması durumunda söz konusu zarar normal bir bankacılık faaliyeti sürecinde bankanın mali bünyesine olumsuz etkide bulunmaksızın telafi edilebilmektedir.

3) Düşük Risk Düzeyi

Düşük risk düzeyinde, faaliyetlerin riskin gerçekleşme olasılığı veya gerçekleşmesi halinde zarar tutarının düşük olduğu bankacılık faaliyetlerindedir. İşlevsel faaliyetlerin hacmi ile söz konusu faaliyetlerin niteliği gereği, riskin gerçekleşmesi halinde ortaya çıkacak zarar, bankanın genel finansal durumuna olumsuz etkisi küçük ve sınırlıdır.

Bu risk düzeyinde, riskin gerçekleşme ihtimalinin düşük olması ve/veya riskin gerçekleşmesi halinde ortaya çıkacak zararın küçük olması nedeniyle, bankanın sermayesine ve gelirlerine olan olumsuz etki, düşük veya ihmal edilebilir düzeydedir.

C. Risklerin Gelişim Yönü

İşsel risk düzeyinin belirlenmesi aşamasında, alt faaliyetler ile bütünlük risklerin birlikte değerlendirilmesi neticesinde, risklerin düzeyinin tespitini ve “Yüksek”, “Makul” veya “Düşük” olarak derecelendirilmesini takiben bu risklerin **değişim yönü** de belirlenir.

Risklerin değişim yönünün belirlenmesi sürecinde “risklerin değişim yönü” ve “riskin beklenen gelişim yönü” olmak üzere iki farklı değerlendirme ve derecelendirme gerçekleştirilir. Risklerin değişim yönü, Risk Matrisinde (Tebliğ EK II) bankanın risk profili satırına girilecek, risklerin beklenen gelişim yönü ise Risk Değerlendirme Raporlarında açıklanacaktır.

Risklerin değişim yönü; bir önceki döneme ait risk matrisinde faaliyet kollarına verilen işsel risk dereceleri ile cari dönemde verilen işsel risk dereceleri karşılaştırılır. Derecelerin değişim yönüne göre işsel risklerin değişim yönü “Artan”, “Değişmeyen” veya “Azalan” şeklinde ifade edilir.

Risklerin beklenen gelişim yönü; bir önceki risk matrisi hazırlama tarihi ile cari risk matrisinin hazırlanmasında esas alınan tarih arasında geçen sürede ortaya çıkan gelişmelerin, bankanın geleceğe yönelik beklentilerine ilişkin bilgi ve verilerin ve bankaya ilişkin en son bilgilerin bankanın çevre faktörlerindeki değişimlerle birlikte değerlendirilmesi suretiyle belirlenir. Belirli varsayım ve beklentilere dayalı olarak belirlenen dereceler, “Artan”, “Değişmeyen” veya “Azalan” şeklinde ifade edilir.

Her faaliyet kolu için hazırlanacak ve belirtilen riskleri içerecek matrisler sadece işsel risk sütunu için doldurulacaktır. Toplulaştırılmış risk matrisinde, her bir faaliyet kolu için oluşturulan matrislerdeki işsel risk sütununda yer alan işsel risklerin ayrı ayrı toplulaştırılması gerçekleştirilir.

Banka için toplulaştırılmış işsel risk değerlendirmesinde, her faaliyet kolu için hesaplanan ilgili riskler için RMD toplamı esas alınır. Örneğin; kredi riski hesaplamasında, öncelikle her faaliyet kolundan kaynaklanan riske maruz değer (RMD) bulunur. Her faaliyet kolunun kredi riski için RMD’si kredi riski kategorisindeki toplam RMD’ye bölünerek kredi riski içindeki oranı bulunur.

Örneğin; X bankada sadece üç faaliyet alanında faaliyet olduğunu, bunların da kredilendirme, fon yönetimi ve bireysel bankacılık olduğunu ve üç matrisin hazırlandığını varsayalım. Bu faaliyetlerin sadece kredi riski için RMD’lerinin aşağıdaki gibi olması durumunda;

Faaliyet Kolu	RMD(kredi riski)	Toplama Oranı(%)
1. Kredilendirme	600	%60
2. Fon Yönetimi	250	%25
3. Bireysel	150	%15
	1.000	100

Yapılacak değerlendirmede, kredilendirme faaliyet kolunda kredi riskinin yüksek, fon yönetimi faaliyet kolunda makul ve bireysel bankacılık faaliyet kolunda düşük olarak, ayrı ayrı oluşturulan matrislerde değerlendirilme yapıldığını düşünelim. Yukarıdaki tabloda da görüleceği gibi, riske maruz değerlerin toplama oranında makul ve düşük olarak nitelenen risklere ilişkin RMD'lerin toplam RMD'ye oranı %40'tır. Bu durumda, yüksek olan risk %60 olarak gerçekteşmekte ve kredi riski banka bütünü için yüksek olarak değerlendirilmektedir.

3. Risk Yönetim Sistemlerinin Yeterliliğinin Değerlendirilmesi (Kontrol) (III.Aşama)

Risk Matrisinin hazırlanmasına ilişkin üçüncü aşamada, risk yönetim sistemlerinin yeterliliği bankanın faaliyetlerine ve bankanın bütününe kapsayan risklere yönelik olarak değerlendirilir.

İkinci aşamada içsel risk düzeyinin belirlenmesinde, riskin değerlendirilmesi ve derecelendirilmesi, risk yönetim süreçlerini ve kontrolleri dikkate almadan gerçekteşirilmektedir. Risk yönetimine ilişkin söz konusu unsurlar (risk yönetim süreçleri/ kontroller) ve bunların bankanın riskleri üzerindeki azaltıcı veya artırıcı yöndeki etkisi, bankanın risk yönetimi sistemlerinin yeterliliğinin değerlendirilmesi, bu aşamada (III: Aşamada) dikkate alınır.

Risk yönetimi sistemlerinin gücüne ilişkin olarak banka tarafından gerçekteşirilecek derecelendirmede, yönetim kurulu ve üst düzey yönetimin risk yönetimi konusundaki gözetim görevi ile ilgili olarak, yönetim kurulunun, iç sistemlerin sürdürülmesinden sorumlu üyesi/komitesi vasıtasıyla, gerekli değerlendirmeyi yapması ve risk matrisinin ilgili kısmının buna göre doldurulması sağlanır. Yönetim Kurulunun, bankadaki Risk Yönetim Sistemlerinin ve Kontrol Mekanizmasının etkinliğinden haberdar olması gerekmektedir. Risk Yönetim Sistemlerinin etkinliğinin değerlendirilmesinde, bu genelgenin ekinde yer alan ve belirlenen riskler bazında düzenlenen anket çalışması dikkate alınacaktır. Anket çalışmasında yer alan başlıklar, yan başlıklar ve bunlarla ilgili soruların cevaplarının değerlendirilmesi neticesinde, bir puanlama yapılmak suretiyle, bankanın Risk Yönetim Sistemlerinin etkinliği hususunda bir kanı oluşturulacaktır.

A. Değerlendirme Esasları

Bankanın risk yönetim sistemlerinin yeterliliğinin değerlendirilmesi Ek' deki anketin doldurulması suretiyle yapılacaktır. Ankette ilgili tüm sorular evet, hayır veya kısmen cevapları verilerek doldurulacaktır.

Her evet cevabı için 2, kısmen için 1 ve hayır cevabı için 0 puan verilmek suretiyle, tüm risk bölümü için soru sayısına paralel bir puanlama yapılacaktır. Anket çalışmasındaki başlıklar altında yer alan ve "eğer varsa" şeklinde nitelenen sorulara ise bankalar kendi durumlarına göre cevap vermeyebilecekler ve cevap verilmeyecek olan soru sayısı hesaplamaya dahil edilmeyecektir.

B. Risk Yönetimi Dereceleri

Risk yönetimi sistemlerinin gücünün tespiti amacıyla, anket sonuçları kullanılacak ve hesaplanan puana göre risk kontrol seviyesi güçlü, makul ve zayıf olmak üzere üç kategoride sınıflandırılacaktır.

Anket formundaki ana risk başlıkları, risk matrisinde belirlenen risklerden oluşmaktadır. 8 kategoride belirlenen riskler için toplam 509 soru belirlenmiştir. Eğer varsa niteliğinde olan ve bankalarda sözü edilen faaliyetlerin olması durumuna bağlı olarak cevaplandırılacak sorular ise

toplam 29 adettir.

Kredi Riski : 113 soru

Piyasa Riski: 112 soru

Faiz Oranı Riski: 13 soru

Kur Riski: 11 soru

Likidite Riski: 24 soru

Operasyon Riski: 148 soru

Mevzuat Riski: 22 soru

Kurumsal İlkelerin Etkinliğinin Değerlendirilmesi: 66 soru

Bazı soruların açıklama niteliğinde alt soruları bulunmaktadır. Bu sorular esasen tek soru olup, cevabın evet olarak sayılabilmesi için alt soruların tümünün evet olarak cevaplanması gerekmektedir. Örneğin Kurumsal İlkelerin Etkinliğinin Değerlendirilmesi ile ilgili olarak A. Kurumsal Yönetim ve Yönetim Kurulu kısmının (d) bölümünde ilk soru, üst yönetim aşağıdaki raporlamaları aylık olarak alıyor mu? şeklinde olup, alt detay olarak oniki soru sorulmuştur. Bu alt oniki sorunun tümünün evet olarak cevaplanması durumunda, sorunun cevabı evet olarak addedilecektir.

1) Güçlü Risk Yönetimi

Her risk başlığı için cevaplandırılması gereken toplam soru sayısının 2 ile çarpılması sonucunda çıkacak rakamın %80'i ve üzerinde alınacak puan, bankanın güçlü risk yönetimine sahip olduğunu ifade edecektir. Bankalar sadece "*eğer varsa*" niteliğindeki soruları ilgili olmaması durumunda cevaplandırmazlar, geriye kalan tüm sorular cevaplandırılmalıdır. Puanlama toplam cevaplandırılan sorular üzerinden yapılır.

2) Kabul Edilebilir Risk Yönetimi (Makul)

Her risk başlığı için cevaplandırılması gereken soru sayısının 2 ile çarpılması sonucunda bankanın alabileceği en yüksek puan ortaya çıkmaktadır. Alınacak puan toplam alınabilecek puanın %60-80'i arasında ise bankanın makul seviyede bir risk yönetimine sahip olduğunu ifade edecektir. Bankalar sadece "*eğer varsa*" niteliğindeki soruları ilgili olmaması durumunda cevaplandırmazlar, geriye kalan tüm sorular cevaplandırılmalıdır. Puanlama toplam cevaplandırılan sorular üzerinden yapılır.

3) Zayıf Risk Yönetimi

Her risk başlığı için cevaplandırılması gereken soru sayısının 2 ile çarpılması sonucunda bankanın alabileceği en yüksek puan ortaya çıkmaktadır. Alınacak puan toplam alınabilecek puanın %60'ı altındaysa zayıf seviyede bir risk yönetimine sahip olduğunu ifade edecektir. Bankalar sadece "*eğer varsa*" niteliğindeki soruları ilgili olmaması durumunda cevaplandırmazlar, geriye kalan tüm sorular cevaplandırılmalıdır. Puanlama toplam cevaplandırılan sorular üzerinden yapılır.

Örnek: Kredi riski ile ilgili soruların X banka tarafından cevaplanması neticesinde; "Yurtdışı operasyonlar için kredi gözden geçirmeleri" başlığı altındaki "*eğer varsa*" nitelikli sorulara bankada bu tür faaliyet olmadığından cevap verilmediğini düşünelim.

Cevaplanan toplam soru sayısı: 105

Toplam alınabilecek en yüksek puan: $105 \times 2 = 210$

X Banka Kredi Riski için: 70 soruya evet, 5 soruya kısmen ve 30 soruya hayır cevabını vermiştir.

Evet: $70 \times 2 = 140$

Kısmen: $5 \times 1 = 5$

Hayır: $30 \times 0 = 0$
Toplam: 145 toplam puan
Oran: $145/210 = 0.70 = \%70$

Bu durumda X bankanın kredi riski bakımından kabul edilebilir (makul) risk yönetimi seviyesine sahip olduğu kanısı oluşmuş olacaktır.

C. Risk Yönetim Sistemlerinin Gelişim Yönü

Risk Matrisinin hazırlanmasının üçüncü aşamasında risk yönetim sistemlerinin yeterliliğinin tespitini ve “Güçlü”, “Kabul edilebilir, (makul)” ve “Zayıf” olarak derecelendirilmesini takiben bu sistemlerin yeterliliğinin gelişim yönü de belirlenir.

Risk yönetim sistemlerinin sağlamlığının gelişim yönünün belirlenmesi sürecinde “risk yönetim sistemlerinin değişim yönü” ve “risk yönetim sistemlerinin beklenen gelişim yönü” olmak üzere iki farklı değerlendirme ve derecelendirme gerçekleştirilir. Risklerin gelişim yönü Risk Matrisinde(Tebliğ EK II) bankanın risk profili satırında değerlendirilecek, risklerin beklenen gelişim yönü ise risk değerlendirme raporlarında açıklanacaktır.

Risk yönetim sistemlerinin gelişim yönü, bir önceki döneme ait risk matrisinde risklere ilişkin risk yönetimi dereceleri ile cari döneme ilişkin risk yönetimi dereceleri karşılaştırılır. Derecelerin gelişim yönüne göre risk yönetim sistemlerinin gelişim yönü “Artan”, “Değişmeyen” veya “Azalan” şeklinde ifade edilir.

Risklerin yönetim sistemlerinin beklenen gelişim yönü, bir önceki risk matrisi hazırlama tarihi ile cari risk matrisinin hazırlanmasında esas alınan tarih arasında geçen sürede ortaya çıkan gelişmeler; bankada söz konusu sistemlerinin güçlendirilmesi amacıyla tamamlanmış, halen devam eden ve/veya yapılması planlanan çalışmalar ile bankanın bu sistemlerin geleceğine yönelik beklentilerine ilişkin bilgi ve veriler kullanılarak gerçekleştirilecek değerlendirme ile belirlenir. Belirli varsayım ve beklentilere dayalı olarak belirlenen dereceler, değerlendirmelerle birlikte “Artan”, “Değişmeyen” veya “Azalan” şeklinde Risk Değerlendirme Raporlarında ifade edilir.

4. Bakiye Risk Düzeyinin Belirlenmesi (IV. Aşama)

Bankanın her bir faaliyetinin **Bakiye riski**, maruz bulunulan risklerin, risk yönetim sistemlerince birçok risk yönetim tekniği kullanılmak suretiyle azaltılmasının ardından kalan ve kontrol sistemlerinin etkin çalışması suretiyle azaltılan risk miktarı olarak ifade edilebilir. Bankanın bakiye riskleri, maruz bulunulan risklerin seviyesine ve kontrol sistemlerinin etkinliğine bağlıdır. Örneğin, bankaların hazine birimlerinin piyasa ve operasyonel riskleri genellikle yüksek seviyelerdedir. Bankalar piyasa risklerinin ölçülmesi için model kullandıkça ve ölçülen risklerin yönetimi için gerekli tedbirleri aldıkça bakiye risklerinin seviyesi azalacaktır. Diğer taraftan, hazine birimlerinde gerekli iç kontrollerin yapılmaması, karmaşık türev ürünlerin yoğun bir şekilde kullanılması, yönetimin, bankanın bu alandaki faaliyetlerinin niteliği ve riskleri konusunda yeterli bilgiye sahip olmaması, kullanılan risk ölçüm modellerinde ortaya çıkabilecek model risklerinin göz ardı edilmesi vb. hususların varlığı, bankanın hazine faaliyetlerindeki piyasa risklerinin seviyesi yönetilebilir düzeyde olsa dahi, operasyonel risklerinin yüksek olmasına, kontrol sistemlerinin yetersiz kalmasına, dolayısıyla Bakiye riskin yüksek çıkmasına neden olabilecektir.

A. Değerlendirme Esasları

Bankaların temel faaliyet alanlarındaki içsel risklerle, risk kontrol sistemlerinin etkileşimi sonucu, kalan risk seviyesini gösteren bakiye risk dereceleri, bankaların taşıdığı risklerin seviyesine ve kontrol sistemlerinin etkinliğine bağlı olarak farklılıklar göstermektedir.

Bankanın faaliyetlerine ilişkin bakiye risklerin belirlenmesi amacıyla, faaliyetler ile bütünleşik risklere ilişkin tespit edilen risk dereceleri ile risk yönetim sistemlerinin yeterliliğine (kontrolüne) ilişkin risk yönetimi dereceleri, aşağıda yer alan Tablo 1 esas alınarak birlikte değerlendirilir.

İçsel risk hesaplamaları bakımından öncelikle bankanın önem derecesine göre belirlediği her faaliyet konusu için ayrı ayrı risk matrisleri oluşturulmasını müteakiben, toplulaştırılmış içsel risk sütununu oluşturması gerekmektedir. Risk Yönetim Sistemlerinin etkinliği (kontrol) bankanın bütünü için hesaplama konusu olmaktadır.

Bankanın her bir faaliyeti için hazırlanan, içsel risklerin hesaplamasını içeren matrislerin bütünleştirilmiş ve risk yönetim sistemlerinin etkinliğini ölçen, kontrol sütunu ilave edilmiş bankanın bütününe şamil matris oluşturulur. Tablo 1 esas alınarak ve “İçsel risk” ile “Risk Yönetim Sistemlerinin Yeterliliği”(Kontrol) birlikte değerlendirilerek “Bakiye Risk” seviyesinin belirlenmesini takiben bankanın “Banka Bakiye Risk Düzeyleri” belirlenir.

TABLO 1: BAKİYE RİSK DERECEİNİN BELİRLENMESİ

RİSK YÖNETİMİ SİSTEMLERİ (KONTROL)	İÇSEL RİSKLER		
	Düşük	Makul	Yüksek
	BAKİYE RİSK DÜZEYİ DERECELENDİRMESİ		
Zayıf	Düşük veya Makul	Makul veya Yüksek	Yüksek
Kabul (makul) Edilebilir	Düşük	Makul	Yüksek
Güçlü	Düşük	Düşük veya Makul	Makul veya Yüksek

B. Bakiye Risk Dereceleri

Bakiye Risk düzeyinin tespiti amacıyla kullanılacak derecelendirme kriterleri, temsil ettikleri risk düzeylerine göre sınıflandırılarak aşağıda belirtilmiştir.

1) Yüksek Bakiye Risk Düzeyi

Yüksek Bakiye risk düzeyi derecesine göre, değerlendirmeye esas faaliyetlerdeki yüksek seviyedeki riskleri risk yönetim sistemi azaltamamaktadır. Dolayısıyla, risklerin gerçekleşmesi halinde risk yönetim sistemleri sağlam olsa dahi bankaya verebileceği zarar önemli boyutlardadır.

Faaliyetlerdeki temel riskin toplam seviyesi makul düzeyde olmasına rağmen, yönetimin riskleri algılaması yetersiz bulunmakta ve değişen koşullara uyum sağlamak için gerekli yönetim kapasitesi konusunda belirsizlikler bulunmaktadır. Dolayısıyla, önemli yetersizliklerin bulunduğu zayıf risk yönetimi sistemleri nedeniyle faaliyetteki bakiye risk seviyesi yüksek seviyelerdedir.

Faaliyetlerdeki makul seviyedeki riskler risk yönetim sistemlerindeki zafiyetler ve yetersizlikler nedeniyle yeterince azaltılamamaktadır. Faaliyetlerdeki makul seviyedeki riskler ve kontrol sistemlerindeki bir takım yetersizlikler nedeniyle bakiye risk seviyesi önemli boyutlarda bulunmaktadır. Ancak risklerin gerçekleşmesi halinde ortaya çıkabilecek zararın miktarının banka kaynaklarınca karşılanabilecek düzeyde olması beklenmemektedir.

2) Makul Bakiye Risk Düzeyi

Makul Bakiye Risk düzeyi derecesine göre;

Faaliyetteki makul seviyedeki riskleri risk yönetim sistemleri gereğince azaltabilmektedir.

Faaliyetteki düşük risklere rağmen, risk yönetim sistemlerinde önemli derecede yetersizlikler bulunmaktadır.

Faaliyetteki yüksek seviyedeki risklere rağmen, risk yönetim sistemleri etkin bir şekilde çalışmakta ve risklerin seviyesini azaltabilmektedir.

Risklerin gerçekleşmesi halinde bankaya vereceği zararın banka kaynaklarınca karşılanabilecek düzeyde olması beklenmektedir.

3) Düşük Bakiye Risk Düzeyi

Düşük Bakiye Risk düzeyi derecesine göre;

Faaliyetteki temel risklerin seviyesi düşüktür.

Faaliyetteki temel risklerin seviyesi orta düzeyde olmasına rağmen, kontrol sistemleri etkin çalışmakta ve risklerin büyük bir bölümünü azaltabilmektedir.

C. Bakiye Riskin Gelişim Yönü

Bankanın, belirlenen riskler bakımından bakiye risk düzeylerinin belirlenmesini takiben, söz konusu Bakiye Risk seviyelerinin gelişim yönü belirlenir.

Risklerin gelişim yönünün belirlenmesi sürecinde “risklerin değişim yönü” ve “riskin beklenen gelişim yönü” olmak üzere iki farklı değerlendirme ve derecelendirme gerçekleştirilir. Risklerin değişim yönü Risk Matrisinde(Tebliğ EK II) bankanın risk profili satırında değerlendirilecek, risklerin beklenen gelişim yönü ise risk değerlendirme raporlarında açıklanacaktır.

Bakiye risklerinin değişim yönü, bir önceki döneme ait risk matrisinde verilen Bakiye Risk dereceleri ile cari dönemde verilen Bakiye Risk derecelerinin karşılaştırılması suretiyle bulunur. Derecelerin değişim yönüne göre bakiye risklerin değişim yönü “Artan”, “Değişmeyen” veya “Azalan” şeklinde ifade edilir.

Faaliyetlere ilişkin bakiye risklerin beklenen gelişim yönü, bir önceki risk matrisi hazırlama tarihi ile cari risk matrisinin hazırlanmasında esas alınan tarih arasında geçen sürede ortaya çıkan gelişmelerin, bankanın geleceğe yönelik olarak risklerine, risk yönetim sistemlerine ve beklentilerine ilişkin bilgi ve verilerin bankanın çevre faktörlerindeki değişimlerle birlikte değerlendirilmesi suretiyle belirlenir. Belirli varsayım ve beklentilere dayalı olarak belirlenen dereceler, “Artan”, “Değişmeyen” veya “Azalan” şeklinde ifade edilir.

5.Risk Matrisi ile İlgili Diğer Unsurların Değerlendirilmesi (V. Aşama)

A-Değerlendirme Esasları

Risk Matrisinin hazırlanmasında son 3 satır, kurumsal ilkelerin etkinliğinin değerlendirilmesi, yükümlülükleri karşılayabilme değerlendirmesi ve denetim risk profili değerlendirilmesi ile ilgili satırlardan oluşmaktadır. Bu satırlar için Risk Matrisinden görüleceği üzere, içsel risk sütunu oluşturulmamış ve bunlarla ilgili sadece risk yönetim sistemlerinin etkinliğinin değerlendirilmesi (kontrol) ve bakiye riskin belirlenmesi öngörülmektedir.

Kurumsal ilkelerin etkinliğinin değerlendirilmesi ile ilgili olarak bu genelgenin ekinde yer

alan anket formunda bir bölüm oluşturulmuş olup, ayrıca kurumsal ilkeler, tebliğin ekinde yer almaktadır. Kurumsal ilkelerin etkinliğinin değerlendirilmesi, tüm risk unsurlarının içerisinde yer almakla birlikte, önemi nedeniyle ayrı bir satırda değerlendirmeye tabi tutulmaktadır.

Yükümlülükleri karşılayabilme değerlendirmesi, sürekli izlenmesi gereken bir husus olup, bankaların bu konuda geliştirdikleri içsel mekanizmaları olmalıdır. Bu süreç bir kısım Merkez Bankası düzenlemeleri çerçevesinde de dönemsel olarak izlenmektedir.

Denetim risk profili, bankaların kendi bankalarındaki riskleri değerlendirmek suretiyle oluşturacakları denetim programlarını ve Merkez Bankasının, bankaların risk değerlendirmeleri neticesinde oluşturacağı kendi denetim programını yakından ilgilendirmektedir. Bu satırda denetim sıklığını belirleyebilecek değerlendirmeler yapılmalıdır.

1- Kurumsal İlkelerin Etkinliğinin Değerlendirilmesi

Kurumsal ilkelerin etkinliğinin değerlendirilmesi başlığı için, cevaplandırılması gereken toplam soru sayısının 2 ile çarpılması sonucunda çıkacak rakamın %80'i ve üzerinde alınacak puan, bankanın güçlü risk yönetimine sahip olduğunu, %60-%80 arasında alınacak puan, bankanın makul risk yönetimine sahip olduğunu ve %60'ın altında alınacak puan bankanın zayıf risk yönetimine sahip olduğunu ifade edecektir. Bankalar, sadece *“eğer varsa”* niteliğindeki soruları ilgili olmaması durumunda cevaplandırmazlar, geriye kalan tüm sorular cevaplandırılmalıdır. Puanlama toplam cevaplandırılan sorular üzerinden yapılır. Bu alandaki bakiye risk düzeyi, kurumsal yönetim ilkelerinin etkinliği ile ters yönlüdür. Etkinlik yüksekse, sadece bu başlık açısından bakiye risk her zaman için düşük olarak addedilir. Etkinlik makul düzeyde ise risklerin boyutuna göre bakiye risk makul veya yüksektir.

2-Yükümlülükleri Karşılayabilme Değerlendirmesi

Bankanın, risk matrisinde belirlenen tüm risklerinin ölçümü neticesinde ve bankada gerçekleştirilen günlük, haftalık, aylık saptamalara dayalı olarak, bankanın üstlendiği riskleri karşılayabilme yeterliliğidir. Bu bakımdan bankanın belirlediği karşılık ayırma politikaları, ihtiyatlılık prensipleri ve yükümlülüklerin karşılanması bakımından uyguladığı ölçme ve değerlendirme yöntemleri ile bunların yeterliliğinin değerlendirilmesi neticesinde, tamamen banka yönetimi tarafından oluşacak kanının, ilgili satıra ve risk değerlendirme raporuna yansıtılmasından oluşmaktadır. Bu belirlemelerde, yasal olarak öngörülen asgari ölçüm teknikleri yanında bankaların kendi yapıları ve stratejileri ile uyumlu teknikleri geliştirmeleri esastır. Bu alanda kontrolün güçlü olması bakiye riskin düşük olduğu anlamını taşımaz.

3-Denetim Risk Profili Değerlendirmesi

Denetim risk profili, bankaların kendi bankalarındaki belirledikleri temel faaliyetlerden kaynaklanan riskleri değerlendirmek suretiyle oluşturacakları denetim programlarını ve Merkez Bankasının, bankaların risk değerlendirmeleri neticesinde oluşturacağı kendi denetim programını yakından ilgilendirmektedir. Bu satırda, denetim sıklığını belirleyebilecek değerlendirmeler yapılmalıdır. Şöyle ki: Her faaliyet alanı için oluşturulacak matrislerde, en riskli görülen faaliyetler ile en zayıf kontrol edilen faaliyetler bakımından yapılacak değerlendirme neticesinde, bankanın kendisi için oluşturacağı denetim sistemi ve sıklığı ortaya çıkacaktır. Bu değerlendirmeler neticesinde, banka denetim etkinliği, “güçlü” “yeterli”, ve “yetersiz” olarak saptanır.

III. Risk Değerlendirme Raporunun Hazırlanması

Risk değerlendirme matrisinin hazırlanmasını müteakip, bankanın genel risk profilinin değerlendirildiği bir Risk Değerlendirme Raporunun hazırlanması zorunludur.

Bankanın risk profilinin açıklanacağı Risk Değerlendirme Raporunun hazırlanmasının

temel amacı, bankanın risk odaklı görünümünün kapsamlı bir biçimde ortaya konulması, bu çerçevede denetim faaliyetlerinin odaklanması gereken alanların belirlenmesinin sağlanması ve denetim planının dayanacağı bir alt yapının oluşturulmasıdır.

Risk Değerlendirme Raporunun biçimi ve içeriği, bankanın özelliklerine göre esnek bir yapıda tutulur. Söz konusu rapor risklerin dinamik bir süreçte analizini içereceğinden bankanın değişen iş, strateji ve politikaları ile risk ortamı ve risk profilindeki önemli değişiklikleri de içerecek şekilde güncel tutulur.

Hazırlanacak Risk Değerlendirme Raporu ana hatlarıyla;

Risk matrisini, bunun özet değerlendirmesini, değerlendirmeye esas faaliyet ve alt faaliyet alanlarını, bankanın strateji ve politikalarını, açıklanmasında fayda görülen diğer hususlar ile içsel risk, risk yönetim sistemlerinin etkinliği (kontrol) ve bakiye risk için risklerin beklenen gelişim yönünü, artan, değişmeyen, azalan ifadelerini içerecek şekilde değerlendirmesini, bankanın önemli fonksiyonlarının, iş birimleri ve temel faaliyet kollarının, faaliyetlerinin, stratejilerinin, ürünlerinin, banka için risk doğuran kuruluşların ve bankanın risk profilini etkileyebilecek diğer faktörlerin kısa bir açıklamasını, Bankanın risk yönetim sistemlerinin yapısının ve işleyişinin ortaya konulmasını, bankanın risk alma ve yönetme kabiliyetinin değerlendirilmesini, bankanın iç ve dış denetim bulgularının nasıl ele alındığını ve değerlendirildiğini,

Bankanın sermaye yeterliliğinin ve kârlılığının özet bir değerlendirmesini,

Bankanın, yabancı bir kuruluşun şube veya iştirak, bağlı ortaklık vb. şekillerde bir parçası olması durumunda, yabancı kuruluşun faaliyetleri, merkezinin bulunduğu ülkedeki denetim sistemi ve benzeri konularda kısa ve yeterli bir değerlendirmeyi, özet olarak, gerçekleştirilen en son değerlendirmeden bu yana ortaya çıkan önemli olayları, gelişme ve değişimleri,

Stres testleri ve senaryo analizi teknikleri kullanılarak gerçekleştirilecek simülasyonlar yoluyla, banka için zarar doğurabilecek risklerin gerçekleşme olasılıkları ile gerçekleştikleri takdirde ortaya çıkacak zararın boyutları arasındaki ilişkinin vurgulanarak açıklanması hususunu,

Banka bünyesinde bazı tedbirlerin uygulanıyor olması durumunda, uygulanan tedbirler konusundaki gelişmeleri,

Ulaşılan temel sonuçlar ile başlıca temennileri içerir.

Bankanın risk profilinin belirlenmesinin yanında, risk profilinde oluşan, banka için istenmeyen gelişmelerin nedenlerinin de söz konusu raporda ortaya konulması esastır.

TABLO II: BANKALARDAKİ FAALİYET KONULARININ TASNİFİ HAKKINDA ÖRNEK TABLO

No.	Faaliyet Kolları	Örnek Faaliyetler
(1)	Kredilendirme (Türlerine göre sıralanabilir.) a) Kurumsal Finansman 1-Kurumsal kredilendirme 2-Merkezi Hükümetler / Yerel Yönetimler Finansmanı (kredilendirme) 3-Diğer Kurumsal Finansman Hizmetleri 4-Tacir Bankacılık b) Bireysel Bankacılık- Bireysel Krediler c) Ticari Bankacılık-Ticari Finansman (*Nakdi ve Gayri Nakdi)	Sendikasyonlar, özel plasmanlar, ikraz imkanları ve katılımları, borçlanmayı temsil eden diğer enstrümanlara plasmanlar, menkul kıymet ihracında satın alma taahhütleri vb. Yatırım bankacılığı faaliyetleri ve tacir bankacılık kapsamında ifa edilen uluslararası/dış ticaret finansmanı(kredilendirme), perakende kredilendirme ve kredi kartları, proje finansmanı, ihracat finansmanı, ticaret finansmanı, faktoring, leasing (kiralama), ikrazat, garantiler, kambiyo senetleri(ticari senetler)mukabili krediler
(2)	Bireysel Bankacılık a) Özel Bankacılık b) Kart Hizmetleri c) Perakende (Bireysel) Bankacılık	Diğer perakende(bireysel) bankacılık hizmetleri
(3)	Mevduat Toplama ve Yatırım ürünleri a) Özel Bankacılık b) Perakende (Bireysel) Bankacılık	Perakende mevduat, varlık portföyleri ve fonlar
(4)	Fon Yönetimi ve Alım-Satım (Bilanço dışı enstrümanların alım-satım işlemleri dahil) a) Fon yönetimi (Hazine) işlemleri b) Alım-Satım Hizmetleri c) Piyasa Yapıcılığı	Fonlama, kredilendirme, repo, ters repo, alım-satım aracılığı, değişken ve sabit getirili enstrümanlar, hisse senetleri, döviz, altın, türev enstrümanlar, müşteri pozisyonlarını oluşturan menkul kıymetler ve diğer enstrümanlar, piyasa yapıcılığı operasyonları
(5)	Mali Yatırımlar ve Plasmanlar	Ortaklık paylarını temsil eden menkul kıymetlere ve benzeri enstrümanlara yatırımlar
(6)	Sigortacılık Hizmetleri a) Hayat Sigortası ve Getiri(Nema) Planları b) Gayri Menkul(Mülk) ve Kaza Sigortası c) Sağlık Sigortası d) Reasürans e) Aracılık(Brokerlik) ve Danışmanlık	
(7)	Diğer Bankacılık Faaliyetleri a) Ödemeler Sistemi (Ödeme ve Takas Hizmetleri) b) Müşteri Fonlarının İdaresi c) Saklama ve Emanet Hizmetleri d) Kurumsal (Acentelik) Hizmetleri e) Perakende Aracılık (Brokerlik)	Ödemeler(tediyeler), tahsiller, takas ve fon transferleri (mutabakat sağlanması ve işlemlerin sonuçlandırılması) havuzlaştırma, ayırıştırma, perakende, kurumsal, kapalı uçlu, açık uçlu, özel hisseler, yeddi emin olarak tevdi edilen para ve varlıklar, teminat, mevduat ve depozito makbuzları, menkul kıymetlerin borç verilmesi(müşteriler), şirket faaliyetleri, menkul kıymet ihracına aracılık taahhütleri, özelleştirmeler, borçlanma imkanları ve katılımları(yüksek verimli araçlar vb),
(8)	Diğer Faaliyetler a) Bilgi Sistemleri b) İnsan Kaynakları c) Hukuki İşlemleri d) Yeni Teknolojiler e) Denetim Hizmetleri	